

To Stand and Serve

On Being a Kohen

Essays in Memory of Marc Weinberg

EDITED BY

Aviad Tabor

Elli Fischer

Yeshivat Har Etzion

Maggid Books

Contents

PART I: IN MEMORIAM

Foreword: A True Kohen

David Whitefield 3

*Kol Mishbarekha VeGallekha Alav Avaru:
A Eulogy for a Dear Student and a Close Friend*

Rabbi Mosheh Lichtenstein 9

PART II: STUDIES IN TANAKH

Human Holiness

Rabbi Yehuda Amital z"l 19

Priest and Prophet

Rabbi Aharon Lichtenstein 23

Kehuna and Kedusha: The Priestly Role

Rabbi Lord Jonathan Sacks 27

The First Kohen

Rabbi Dr. Raphael Zarum 37

*Nadav, Avihu, Elazar, and Ithamar:
The Curious Makeup of Aaron's Family*
Rabbi Yitzchak Etshalom 43

**PART III: STUDIES IN THE TALMUD
AND JEWISH LAW**

The Heirs of Aaron
Rabbi Yitzchak Blau 61

Birkat Kohanim: The Priestly Blessing
Rabbi David Brofsky 65

*Perversion of the Priesthood:
The Decline and Fall of the House of Eli*
Rabbi Elli Fischer 73

The Wartime High Priest
Dr. Max Godfrey 91

Part II

Studies in Tanakh

Human Holiness

Rabbi Yehuda Amital ז"ל*

God spoke to Moses: Tell the *kohanim*, the sons of Aaron, and say to them: None of them shall be defiled for the dead among his people. But for his kin that are close to him – for his mother and for his father, and for his son and for his daughter and for his brother. ... They shall be holy to their God, and shall not profane the name of God, for they offer the sacrifices of God made by fire, so they shall be holy. (Leviticus 21:1, 6)

This chapter speaks about the sanctity of the *kohanim*, continuing the theme of the previous chapter, which speaks about the sanctity of every person – “You shall be holy.” But what the Torah means by the term “holy” is different from its commonly accepted significance today.

Today, when the general public speaks of holy people, they refer to miracle workers, mystics, people who exist on a higher plane and are cut off from the reality of our world and its challenges. But if we investigate what the Torah defines as holiness, we see that it is something entirely different.

“Each person shall fear his mother and his father, and you shall observe My Sabbaths; I am the Lord your God” (Leviticus 19:3). The

---

* Adapted from an oral discourse by Shaul Barth; translated by Kaeren Fish.

Torah mentions observing Shabbat along with honoring parents. Further on, we read: “You shall not steal, nor deal falsely. ... You shall not curse the deaf, nor shall you place a stumbling block before the blind. ... You shall not hate your brother in your heart” (19:11, 14, 17). This chapter goes on to list almost all of the commandments between man and his fellow. The Torah emphasizes that there is no difference between the commandment of Shabbat, with its divine rationale, aimed at separating man from his labor, and honoring parents, which arises from a person’s natural morality. Both commandments lead a person to holiness.

The Torah explains that what makes a person holy is not engaging in all kinds of ethereal, lofty pursuits, but rather maintaining the simplest foundations of interpersonal relationships: being careful not to transgress the prohibition against stealing, the prohibition against speaking falsely, the prohibition against hating one’s fellow. This is true holiness: being connected to the world and behaving in accordance with fundamental morality toward others – not isolating oneself and engaging in “higher” matters.

New Age philosophy rejects this approach. We see that these days everyone is looking for a connection to mysticism and to some higher form of spirituality. A great many rabbis are referred to as “the great, godly kabbalist.” If a rabbi is not a kabbalist but just a regular person, then some don’t regard him as a rabbi.

Even those who are not looking for otherworldly mystics are looking for their rabbis to be superhuman. In order to be a *rav*, one must be extraordinary, outstanding, a *ga’on*, because people are not satisfied with what is usual and natural; they seek the unusual and the supernatural. The Kotzker Rebbe once commented on the verse, “You shall be holy people unto Me” (Exodus 22:30), that the Almighty does not need more angels; He has enough of them. He is looking for holy *people* – they can be holy while being human and not angelic.

In the yeshiva, I have declared on many occasions that I am a normal person, and therefore I do not mind receiving honor. Angels do not like honor, but I am a regular person. One of the South African students approached me a few days after I made this statement and asked me what I had meant. I told him that the fact that I am a rabbi does not mean that I am not human, that I am above human emotions. I like honor just as

much as any other person does. He refused to accept this. Much later, in a meeting before he returned overseas, he told me that one of the things he had learned from me was that there are rabbis who enjoy honor...

In any event, this is what the Torah is trying to tell us in these passages: *kohanim* must defile themselves for the sake of burying their close relatives. The law could have been that *kohanim*, the holy people of the nation who are dedicated exclusively to divine service, are beyond all the regular emotions associated with mourning and therefore are not required to defile themselves. Instead, the Torah insists that even they – especially they – must be defiled for this purpose.

In my youth I used to study in the beit midrash of the Vizhnitzer Hasidim. The Hasidim told me that the Rebbe had in his possession a challah from the time of the Baal Shem Tov, and that a continual miracle had kept it fresh. I asked them what the Rebbe did with this challah on Passover. They thought about it, and then admitted that the story was probably not true. After this, I understood better the Torah prohibition of *notar*, leftover sacrificial meat, i.e., that after a day and a night the meat must be burned. One might think that although regular meat begins to rot, holy meat that lies upon the altar cannot possibly rot. But the Torah teaches that even sacrificial meat rots and dries; there is no difference between regular meat and sacred meat. In Judaism, holiness follows the regular laws of nature. In fact, holiness means acting specifically within the bounds of nature, in a correct and worthy manner.

It is for this reason that one of the commandments that appears in the previously cited chapter in Leviticus is, “You shall not turn to [pagan] deities, nor shall you make for yourself molten gods” (19:4). In other words, the Torah does not want us to turn to either deities – supernal, mystical beings – nor to “molten gods” – charms and amulets and various other superstitions. The Torah teaches us that sanctity specifically means connection to reality and proper behavior within its boundaries. Thus even the *kohanim*, holy people, must not ignore their healthy, natural emotions; they are required to defile themselves for relatives who have died.

The sanctity that the Torah demands of a person is human sanctity – proper behavior between people – and not mystical sanctity. When we reach that level, we will be worthy of the commandment, “You shall be holy.”

לעמוד לשרת

מאמרים בענייני כהונה

לזכרו של מארק (שמעון אלימלך הכהן) ויינברג

עורכים:

הרב אביעד תבורי והרב משה גרוס

ישיבת הר עציון Yeshivat Har Etzion

תוכן העניינים

ז פתח דבר .....

קדושת הכהונה

”כתר כהונה לזרעו של אהרן” – הרב משה ליכטנשטיין ..... יא
בעניין מצוות עשה ”וקידשתו” – הרב בנימין תבורי ..... לג
כוהנים בני אהרן: מעמדו של החלל – הרב בנימין תבורי ..... מה
חזקת כהונה בזמן הזה – הרב יוסף צבי רימון ..... נז
מעמדה ההלכתי של בת כוהן – הרב אביעד תבורי ..... פה

עבודת הכהנים

אשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו – הרב יאיר קאהן ..... צה
חיוב כוהן גדול בעבודת יום הכיפורים –
הרב אמנון בזק והרב ראובן ציגלר ..... קה
חינוך כוהן גדול: מלכות ושליחות – הרב יעקב פרנצוס ..... קכו
בגדי הקודש – אריה שרייבר ..... קמז
עיונים בברכת כהנים – הרב מרדכי כהן ..... קסג

פתח דבר

ספר זה מוקדש לזכרו של מארק (שמעון אלימלך הכהן) ויינברג, שנפטר בגיל 35 לאחר מאבק ממושך במחלת הסרטן. מארק נולד בלונדון בשנת 1975. הוריו, הנרי וסימה, היו פעילים מאד בקהילה היהודית, ודרכם למד מארק על חשיבותה של מעורבות "בעלי-הבתים" בחיי הקהילה.

לאחר סיום חוק לימודיו בתיכון חשמונאים נסע מארק לארץ-ישראל, והחל את לימודיו בישיבת הר עציון. שם הושפע רבות מרבני הישיבה ומראשיה הרב יהודה עמיטל זצ"ל, ויבל"א הרב אהרן ליכטנשטיין שליט"א, רושם שנשאר על מארק במשך כל חייו הקצרים. מארק השקיע רבות בלימודיו בישיבה, והתוודע ללימודי התנ"ך המקוריים שנוצרו ונתחדשו בישיבה. הוא שאב הרבה מרבותיו, ונוצרו ביניהם קשרים חזקים והדוקים, קשרים שהמשיכו עד יום מותו.

לאחר שנתיים בישיבת הר עציון, החל את לימודיו האקדמיים ב-London School of Economics. תוך כדי לימודיו החל מארק ללמד צעירים וצעירות שיעורים פרטיים תורניים. אותם תלמידים הושפעו רבות משיעורים אלו. מארק הושפע מאד מהנהגתו של הרב יונתן זקס, רבה הראשי של יהדות בריטניה. הוא היה מקורב אליו ושוחח עמו רבות.

בבני עקיבא התבלט מארק כמנהיג טבעי, ולאחר שגמר את לימודיו נבחר להיות מזכיר בני עקיבא בריטניה.

בשנים הבאות מארק נשא את נטלי לבית וייל לאישה ונולדו להם שתי בנות, יונה ומעיין. בד בבד עם תחילת עבודתו בתחום הפיננסי, התמסר כל כולו לרעיון של לימוד תורה של בעלי בתים ברמה גבוהה. יחד עם חברו רפי זרום הוא הקים לתחייה את המוסד Jews' College (שכיום נקרא London School of Jewish Studies), והפך אותו למרכז של לימוד תורה למבוגרים הנותן מענה לכל סוגי האוכלוסייה המחפשים שיעורים תורניים.

מארק הקים ביחד עם חבריו, אחותו דברה וגיטו אביעד את בית הכנסת "עלי ציון" בשכונת Hendon, בית כנסת שנועד להיות היסוד להקמת קהילה רוחנית הנוסכת סביב לימוד תורה רציני ומעמיק, וכן הרצון לעלות לארץ ישראל.

בשנת 2006, לאחר שסיים תואר שני במנהל עסקים באוניברסיטת קיימברידג', עלה מארק עם משפחתו לישראל. הוא הצליח לשכנע כמה משפחות לעלות עמם יחדיו, ולהקים קהילה בעיר מודיעין. למארק היו תכניות לבנות בית כנסת ובית ספר בעיר, והוא ראה חשיבות עצומה בהתערבותם הישירה של המשפחות בהקמת מוסדות אלו.

לדאבוננו, מארק לא הספיק להגשים את כל חלומותיו. אך מורשתו השפיעה רבות על כל חבריו ומכריו. לאחר פטירתו נדהמו כולם לגלות את יומניו הפרטיים המפרטים משימות יום יומיות שהטיל על עצמו לעשות. שעה שעה, יום יום, מופיע ביומן פירוט תכניות ומשימות הקשורים בין השאר בשאיפותיו ובחלומותיו להקמת קהילה בארץ ישראל. בין היתר נמצאה שם תוכנית להקמתו של בית מדרש לצד בית הכנסת כדי להיות מקור של לימוד רציני ומעמיק. לאחר פטירתו, חלום זה התגשם, ובית המדרש בקהילתו הוקדש לזכרו.

מארק אהב ספרים בכל נפשו ובכל מאוודו, ועל כך יעידו מדפי ספרייתו העמוסים לעייפה. כאשר מכריו ואוהביו העלו אפשרות שונות של הנצחה, היה ברור לכולם שכתבת ספר היא אחת הדרכים הראויות והמתאימות להנציח את זכרו.

בחרנו להקדיש ספר שיעסוק בענייני כהונה, מפני שמארק היה כוהן. מארק התייחס ברצינות לתפקידו ככוהן, ולכן השקיע רבות בתפקיד המרכזי של הכוהן, ללמד את העם תורה. "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו...". מארק לימד תורה לא רק יחידים אלא גם ציבורים גדולים. העובדה שקהילתו עלי ציון והמוסד התורני London School of Jewish Studies ממשיכים לגדול ולהשפיע על הקהילה היהודית בכריטניה היא עדות לתרומתו העצומה של מארק בתחום לימוד התורה והפצתה. חלק מן המאמרים התפרסמו בעלון התורני של ישיבת הר עזיון "עלון שבות", וחלק נכתבו במיוחד לספר זה. רבים מן הכותבים הכירו את מארק היכרות אישית, חלקם נמנו עם רבותיו וחלקם הם חבריו ובני משפחתו. אנו תפילה שספר זה יתקבל בברכה אצל הלומדים בכלל ואצל הכוהנים בפרט, וילמדו ממנו על מעלת הכוהנים, חובותיהם וזכויותיהם, ושנזכה שהלימוד על מצוות הכוהנים יהיה הלכה למעשה, במהרה בימינו אמן.

חיוב כוהן גדול בעבודת יום הכיפורים

הרב אמנון בזק והרב ראובן ציגלר

חלק א

א. הפרשיות בתורה

עבודת המקדש ביום הכיפורים מפורטות בתורה בשתי פרשיות. בספר ויקרא פרק ט"ז התורה מתארת בהרחבה את סדר העבודה של הכהן הגדול בבואו אל הקודש, והפרשה מסתיימת בציווי (פסוק כט):

והיתה לכם לחקת עולם בחדש השביעי בעשור לחדש.

הפרק כולו מופנה אל הכוהן הגדול, מתחילתו: "דבר אל אהרן אחיך... בזאת יבא אהרן אל הקדש" (פסוקים ב-ג) ועד סופו: "וכפר הכהן אשר ימשח אתו, ואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו" (פסוק לב), ובמשך כל תיאור העבודה חוזרת התורה ומדגישה: "והקריב אהרן" (פסוקים ו, ט, יא), "ונתן אהרן" (ח), "וסמך אהרן" (כא).

שונה הוא התיאור שבפרשת פנחס, בפרק העוסק בקרבנות המוספים (במדבר כ"ט). ציווי ההקרבה שם הוא סתמי, "והקרבתם" (פסוק ח), והוא מקביל לחיובי הקרבנות של שאר המועדים המוזכרים שם. נמצא, שמפשוטי המקראות משמע שהעבודות שצריכות להיעשות על ידי הכוהן הגדול הם רק עבודות היום המיוחדת ליום הכיפורים, אך את קרבנות המוספים, ולכאורה גם קרבן התמיד שמוזכר בפרשת פנחס (שם יא), יכול לעשות גם כוהן הדיוט.

ב. דין הברייתא

אולם בברייתא ביומא (עג ע"א)¹ אמרו: "וכל עבודות יום הכיפורים אינן כשירות אלא בו". כן משמע גם בסדר העבודה המתואר במשניות במסכת יומא: שחיטת התמיד וקטורת של שחר (פ"ג מ"ד) וקרבנות המוסף (פ"ז מ"ג) ועוד. אף על פי כן בכמה מקומות אנו רואים שכלל זה אינו מתקיים. 1. הפייסות – במסכת יומא בפרק ב מציינים במשנה את ארבעת הפייסות שהיו נוהגים בכל יום: תרומת הדשן, עבודת קרבן התמיד והעלאת האיברים לכבש, הקטרת הקטורת, והעלאת האיברים מהכבש למזבח. לכאורה על פי ההקשר אפשר להסיק שהפייסות היו נוהגים אף ביום הכיפורים, והכוהנים היו מתחלקים בעבודות הסדירות שבמקדש, נמצא שהיו עבודות שהכוהן הגדול לא היה עושה.²

2. בגמרא יומא (מב ע"א) נחלקו רב ושמואל האם שחיטת פר כוהן גדול של יום הכיפורים כשרה בזר. לדעת רב השחיטה כשרה בזר, כיוון ש"שחיטה לאו עבודה היא"³. ושמואל חולק משום שנאמר "והקריב אהרן", וכן כתוב "והיתה זאת לכם לחקת עולם", ולמדו מזה ששחיטה זו פסולה בזר. ברם במקום שאין דרשה, כגון קרבן התמיד, השחיטה כשרה בזר.⁴

1. וראה גם הוריות יב ע"ב, יומא לב ע"ב וחולין כט ע"ב.
2. הראשונים נחלקו בעניין זה, ובחלקו השני של המאמר נעמוד על מחלוקת זו.
3. עיקרון זה מופיע בכמה מקומות בתלמוד, ובהסברו נחלקו הראשונים, עיין בתוספות שם ד"ה שחיטה.
4. כך מדייקים התוספות (שם לב ע"ב ד"ה אם כן) וראשונים נוספים.

חיוב כוהן גדול בעבודת יום הכיפורים

3. מפשט לשון המשניות משמע שהכוהן הגדול לא היה עובד בעבודות שלפני קרבן התמיד, שהרי בתיאור ליל יום הכיפורים אמרו במשנה (שם פ"א מ"ז): "בקש (=הכוהן הגדול) להתנמנם... ומעסיקין אותו עד שיגיע זמן השחיטה". והכוהן הגדול מופיע בסדר היום רק בטבילה שלפני שחיטת התמיד (שם פ"ג מ"ב).

ג. שיטת הריטב"א בשם הרמב"ן

פתרון לשאלות שהעלינו אפשר למצוא בדברי הריטב"א (יומא יב ע"ב), שכתב "בשם רבינו הגדול ז"ל", הוא הרמב"ן⁵, כך:

דמדאורייתא אין חובה בכהן גדול אלא בעבודת היום ממש, אבל תמידין ועבודות של כל יום ויום כשרות אפילו בכהן הדיוט, אלא דמצוה בכהן גדול טפי, ורבנן שוו חובה בכהן גדול אף בתמידין, ולא התירו אלא דברים שאינן עיקר העבודה... והיכא דכהן גדול חלוש, עושיין עבודת התמידין אף בכהן הדיוט, והיינו דקא תני תנא דיני פייסות במכילתין.

כלומר, מן התורה עבודת היום כשרה בכוהן גדול בלבד, ועבודה של כל יום כשרה בכל כוהן. וחכמים חייבו את הכוהן הגדול לעבוד גם בעבודות הקבועות, ובמצבים שונים התירו לכוהן הדיוט לעשות אותן⁶.

5. הכסף משנה (הלכות עבודת יום הכיפורים פ"א ה"ב) הביא שיטה זו בשם הרמב"ם, וכך עורר קושי רב בהתאמת הדברים לשיטת הרמב"ם שם שעליה נעמוד בהמשך. אך כבר עמדו האחרונים על שיבוש זה (עיין בהערת המהדיר לריטב"א שם, וראה תוספתא כפשוטה, יומא עמ' 724 הערה 22). יש להעיר כי אף שהריטב"א היה תלמיד מתלמידי הרמב"ן, מכל מקום העריך את הרמב"ם ואף כתב ספר שבו הגן על הרמב"ם מפני קושיות הרמב"ן, הוא ספר הזיכרון.

6. בדרך זו הלכו גם התוספות בחולין (כט ע"ב). בגמרא (שם ע"א) הביאו את דין המשנה ביומא (פ"ג מ"ד) שאת קרבן התמיד "קרצו (=שחטו, הכוהן הגדול) ומירק (=סיים) אחר שחיטה על ידו", וביארו בגמרא שהכוהן הגדול ישחט רוב שני סימנים. בהמשך אמרו שם: "לפי ששנינו: 'הביאו לו את התמיד, קרצו ומירק אחר שחיטה על ידו', יכול לא מירק יהא פסול?" ועוד לפני סיום השאלה תמהו: "יכול לא מירק

הרש"ש בחידושו ליומא (יב ע"א ד"ה רש"י) מביא ראייה לשיטה זו מהסוגיה להלן שם ע"ב. שם נחלקו כיצד יש להבין את הפסוק "מלכר עלת הבקר" (במדבר כ"ח, כג), שממנו משמע שעם קרבן התמיד היו מקריבים גם חלק מהמוספים. לדעת ר' יהודה מקריבים עם תמיד של שחר רק אחד משבעת הכבשים, ואת היתר מקריבים לאחר עבודת היום. טעמו הוא: "דילמא חולשא חליש כהן גדול", ופירש"י: "דילמא חליש ולא מצי למיעבר עבודת היום, והוא עיקר הכפרה". נמצא שאם אנו סבורים שמן התורה עבודת היום נעשות בכוהן גדול ושאר העבודות נעשות בו רק מדרבנן – מוכן מדוע חששו לחולשת הכוהן הגדול דווקא בעבודת היום. אך אם כל עבודות היום הן מדאורייתא בכוהן גדול, מדוע יש לחשוש רק לחלקן?

נציין שגם ר' אלעזר בר' שמעון, הסובר שעם קרבן התמיד היו מקריבים שישה מכבשי המוספים, אינו חולק על עיקרון זה, אלא שלדעתו,

יהא פסול?! אם כן הויה לה עבודה באחר, ותניא: כל עבודות יום הכיפורים אינן כשרות אלא בו!, ותירצו: "הכי קאמר: יכול יהא פסול מדרבנן?...". בתוספות (ד"ה אם כן) הקשו, מדוע התקשו בעבודה באחר, והרי גם שחיטת פר כוהן גדול כשרה באחר לפי דעה אחת, כאמור לעיל? בתוספות הוסיפו, "ואפילו מאן דפסיל – היינו דווקא פרו דקאתי לחובת יום הכיפורים. וקאי עליה 'אהרן' ו'חוקה', אבל תמיד, דלא שייך לחובת יום הכיפורים, ולא קאי עליה 'אהרן וחוקה', לא!". ותירצו שמכל מקום פסול מדרבנן. משמע שהעבודות שאינן מחובת יום הכיפורים חיובן אינו מן התורה בכוהן גדול.

אמנם בתוספות בסוגיה המקבילה (יומא לב ע"ב) הוסיפו משפט אחד שמשנה את כל ההבנה: "ואפילו מאן דפוסל, היינו דוקא פרו... אבל תמיד, דלא שייך לחובת יום הכיפורים – לא קאי עליה אהרן וחוקה בשחיטה, כיון דלאו עבודה היא". ולפי זה ההבחנה היא רק בין שחיטת התמיד ליתר העבודות.

7. אמנם אין זו ראייה מוחלטת, שהרי עדיין יש מקום לחלק בין העבודות הקבועות לבין עבודות היום שהתורה עצמה העידה עליהן שהן עיקר הכפרה: "והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם" (ויקרא ט"ז, לד), ועדיף שהכוהן הגדול יעשה עבודות אלו ולא אחר.

אמנם אפשר לומר עוד, שהטעם של חולשת הכוהן הגדול נכון בכל העבודות, ראה בגבורת ארי (יומא יב ע"א), והבאר שבע (הוראיות יב ע"ב) הסביר שלא רצו להעמיס עבודות רבות על הכוהן בזמן אחד, "ונמצא טרחו של כהן גדול מתרבה, שהעבודות יהו תכופות עליו", לפיכך התחילו את העבודות מוקדם בבוקר, ולכן יש הפסקות רבות בין עבודותיו, כדי שלא ייחלש.

חיוב כוהן גדול בעבודת יום הכיפורים

מבחינה פסיכולוגית, עדיף שיעשה קודם את הקרבנות הרגילים: "דילמא פשע, דלגבי עבודת היום זריו הוא"⁸.

מִרְן הַגְרִי"ד סולובייצ'יק זצ"ל (שיעורי הגרי"ד, עבודת יום הכיפורים, ירושלים תשס"ה, עמ' מא) מביא בשם אביו ספק בהבנת שיטת הרמב"ן:

האם הקובע הוא עבודת היום במוכן המצומצם, דהיינו הנעשית בבגדי לבן, או, כמשמע מלשוננו, שלא מיעט אלא "תמידין ועבודות של כל יום ויום" – עבודה המיוחדת ליום זה. ונפקא מינה לגבי איל העם, המיוחד ליום הכיפורים אך הנעשה בבגדי זהב?⁹

אם נלך בעקבות הפרשיות בתורה, הרי שמשמע ככיוון השני, שכל העבודות המיוחדות ליום הכיפורים, אף אלה הנעשות בבגדי זהב, הן כלולות בפרשת אחרי מות, שבה מודגשת עבודתו של הכוהן הגדול לאורך כל הדרך.

ברם על שיטה זו, הנראית פשוטה וברורה, ישנו קושי גדול מדברי הגמרא (יומא לב ע"ב): "גמירי: חמש טבילות ועשרה קידושין טובל כהן גדול ומקדש בו ביום"¹⁰.

כלומר מן התורה יש חמישה שלבים בעבודת יום הכיפורים, הנובעים מחילופי העבודות שבין בגדי זהב לבגדי לבן. מכוח זה למדו בגמרא שיש כניסה מיוחדת לקודש הקודשים בבגדי לבן, והיא כדי להוציא את הכף

8. הרש"ש מביא ראייה נוספת לשיטה זו מפר כהן גדול, במשנה פ"ד מ"ג) השתמשו בביטוי: "שחטו", בניגוד לקרבן התמיד שבו נאמר: "קרצו" (ראה לעיל הערה 6). מסביר הרש"ש: "דדוקא גבי תמיד תני כן, משום דמן התורה אפילו כל השחיטה כשרה בכהן הדיוט. אבל שחיטת פרו, דדוקא בכהן גדול למאן דאמר דבור פסולה... גזרו חכמים במירוקו אטו עיקר שחיטתו... וגם נראה, דלא לחנם נקוט התנא שם קריצה חלף שחיטה שבכל מקום, אלא דלשון קריצה הונח על חיתוך הרוב... ובפרו נקוט התנא 'שחטו', דרצה לומר כסתם שחיטה דהיא בכלה".

9. ובהמשך דבריו הביא נפקא מינה נוספת לעניין השעיר שנעשה בחוץ.

10. בהמשך מביאים בגמרא פסוק למקור לדין זה, והמפרשים דנו מה היחס בין הלימוד ממסורת, "גמירי", ובין הפסוק. ראה בתוספות ד"ה גמירי, בתוספות הרא"ש שם, תוספות ישנים שם ובריטב"א ד"ה ומהדרינן ובהערות המהדיר. המהר"ץ חיות כתב: "דכן דרך הגמרא, לחקור אחר ראיות ממקרא אף שהם הלכות מקובלות".

והמחתה, ורק כך אפשר יהיה להגיע למניין של חמש טבילות, שכן בכל החלפת בגדים טובל הכוהן הגדול. וסיכמו בברייתא את סדר העבודה:

- א. בגדי זהב – תמיד של שחר.
- ב. בגדי לבן – עבודת היום.
- ג. בגדי זהב – אילו ואיל העם¹¹.
- ד. בגדי לבן – הוצאת כף ומחתה.
- ה. בגדי זהב – תמיד של בין הערכיים.

מכיוון שאי אפשר להגיע למכסה זו של חמש טבילות בלי שגם העבודות הקבועות היו נעשות בכוהן גדול, הרי שמוכח מכאן שאף עבודות אלו הן מן התורה בכוהן גדול!

על קושייה זו משיב המקדש דוד (סי' כד, עבודת יום הכפורים סע' ז):

דמדרבנן, כל עבודות התמיד אינן כשרות אלא בו, כמו עבודות היום, ומדאורייתא ליכא דין בעבודות התמיד דאינן כשרות אלא בו, אבל מכל מקום מדאורייתא חובה על כהן גדול ללבוש בגדי זהב ולעבוד בעבודות התמיד ולהחליף אחר כך מבגדי זהב לבגדי לבן, וזה הוא חובה

כך השיב גם החזון איש (או"ח סי' קכו ס"ק י):

ונראה דמודה הרמב"ן דבשביל מצות י' קידושין וחליפת בגדים, שהיא מצות היום, צריך כהן גדול... ומה שכתב הרמב"ן שאינו אלא למצוה

11. בחלוקה שבין הטבילה השלישית והחמישית נחלקו הראשונים: לדעת רש"י (יומא לב ע"א ד"ה לא משכחת) רק אילו ואיל העם היו נעשים בטבילה השלישית, ויתר המוספים קרבים בסדר החמישי עם תמיד של בין הערכיים (אך להלן ושם ע"ב ד"ה ואחר כך] הוסיף רש"י גם את אימורי החטאת בסדר השלישי, ובפירושו לתורה [ויקרא ט"ז, כג, ד"ה ופשת] צירף גם מקצת המוספים לסדר זה), וכן דעת התוספות (שם ע"ב ד"ה ואחר כך). אולם הרמב"ם (הלכות עבודת יום הכפורים פ"ב ה"ב) סובר שכל הקרבנות קרבים עד סוף הסדר השלישי, ובסדר החמישי היו מקטירים את הקטורת ומטיבים את הנרות. ועיין בדברי הגרי"ד (שם עמ' נט-סא) בביאור השיטות השונות.

חיוב כוהן גדול בעבודת יום הכיפורים

טפי בכהן גדול, מבואר שם דמדרבנן קאמר, היינו שלעניין מצות ה' עבודות שצריך שיהיה בכהן גדול היה סגי שיזרוק כהן גדול דם התמיד, אבל לא אכפת לן אם ישתתפו כהנים אחרים בעבודת התמיד, וחכמים תיקנו על עצם עבודת התמיד שיצטרך כל עבודה כהן גדול דווקא, וזה אינו אלא למצוה ומדרבנן...

אך למרות הסבר זה דומה שהקושי נשאר, וצריך עיון.

ה. שיטת הרמב"ם

בניגוד לשיטת הרמב"ן כתב הרמב"ם (הלכות עבודת יום הכפורים פ"א הל' א-ב):

נמצאו כל הבהמות הקרבים ביום זה חמש עשרה... עבודת כל חמש עשרה בהמות אלו הקריבין ביום זה אינה אלא בכהן גדול בלבד... וכן שאר העבודות של יום זה, כגון הקטרת הקטורת של כל יום והטבת הנרות – הכל עשוי בכהן גדול נשוי, שנאמר: "וכפר בעדו ובעד ביתו", "ביתו" – זו אשתו.

לדעת הרמב"ם כל העבודות הקבועות וכן התמידין והמוספין – כולם נעשות בכהן גדול בלבד, ולא עוד אלא שגם דין התורה "ביתו" – זו אשתו, חל לגבי כל העבודות. מדבריו משמע שביום הכיפורים כל העבודות, גם הקבועות, הופכות להיות מערכת אחת של כפרה, ואינו דומה קרבן התמיד של כל השנה לתמיד של יום הכיפורים, הנכלל בכתוב "וכפר בעדו ובעד ביתו".

מקבילה לרעיון זה אנו מוצאים בגמרא בזבחים (צ ע"ב – צא ע"א) שם דנו בשאלה אם תדיר קודם או מקודש, ואמרו שם: "תא שמע: תמידין קודמין למוספין, ואף על גב דמוספין קדישי!". כלומר, מהעובדה שקרבנות התמיד קודמים לקרבנות המוספים משמע שהתדיר, במקרה זה בכל יום, קודם למקודש, הנוהג רק בשבת. אך דחו לימוד זה שם ואמרו: "אטו שבת למוספין אהני, לתמידין לא אהני?". כלומר קדושת השבת אינה באה לידי

ביטוי דווקא בקרבנות השבת, אלא מאצילה קדושה גם על קרבן התמיד, והוא שווה לקרבנות המוספים. הרי לנו דוגמה נוספת שהיום המיוחד גורם קדושה לא רק לקרבנות הבאים כחובת היום אלא גם למערכת הקבועה¹². ננסה להבין מה המקור לשיטה זו. לעיל ראינו שמהמקראות משמע שהכוהן הגדול צריך לעשות רק את עבודות היום המיוחדות, אך לא את העבודות הקבועות.

1. אפשר לומר שהלימוד שאמרו: "גמירי, חמש טבילות ועשרה קידושין טובל כהן גדול ומקדש בו ביום" הוא המקור לשיטת הרמב"ם. כלומר, כל העבודות הם חלק מעבודת יום הכיפורים, והם מרכיבים של תהליך הכפרה¹³.
2. הרשב"א בחולין (כט ע"ב ד"ה הויא), בעניין מה שאמרו: "מירק אחר שחיטה על ידו" (ראה לעיל הערה 6), מעלה אפשרות אחרת:

ואי נמי למאן דאמר פרו (=שחיטת פרו של יום הכפורים בזר) פסולה, לא דוקא פרו, אלא כל הקרבנות (=פסולים בזר), דגמרינן מיניה, ולא נקט התם פרו אלא משום דקרא כתיב ביה.

כלומר הלימוד שפר כוהן גדול פסול בזר (יומא מב ע"ב: "דכתיב 'אהרן' ו'חוקה'"), מלמד על פר כוהן גדול ועל כל עבודות יום הכיפורים. וגם כאן יש לומר שכל העבודות כלולות בעניין הכפרה¹⁴.

12. בהמשך שם אמרו שעיקרון זה חל גם לגבי קדושת ראש חודש שחל בשבת, ראש השנה שמשפיע על קדושת ראש חודש שבו ועוד.
  13. אפשרות זו מעלה ערוך השולחן העתיד (קדשים סי' קנז ס"ק ג).
  14. מקור נוסף עולה מדברי רש"י בראש המסכת (ב ע"א), וזה לשונו: "שכל עבודת יום הכיפורים אינה כשירה אלא בו, כדיליף בהוריות בפרק בתרא, דכתיב גבי יום הכפורים: 'וכפר הכהן אשר ימשח אותו'". והיות שלגבי עבודת היום כתב רש"י (שם) ה ע"א ד"ה מה) שלא צריך פסוק שנלמד ממנו שהן בכוהן גדול, שהרי "כל הפרשה באהרן נאמרה, 'בזאת יבוא אהרן', 'ונתן אהרן', 'והקריב אהרן', 'ובא אהרן', ממילא משמע שדבריו הראשונים שהזכרנו מתייחסים לעבודות הקבועות.
- דבריו בשני המקומות משתבצים כפתור ופרח למעט בעיה אחת: בגמרא בהוריות (יב ע"ב) הזכירו את הדין שכל עבודות יום הכיפורים כשרות דווקא בכוהן גדול, אך לא הביאו שום פסוק ללמוד ממנו, ומניין למד רש"י שהפסוק "וכפר הכהן אשר ימשח

חיוב כוהן גדול בעבודת יום הכיפורים

הקושי המרכזי בשיטה זו הוא ביאור עניין הפייסות שהזכרנו, ובכך נעסוק בחלק השני של המאמר.

חלק ב

א. מחלוקת הראשונים בעניין הפייסות¹⁵

לעיל הזכרנו שהמשניות בפרק שני ביומא עוסקות בארבעת הפייסות שהיו נוהגים בכל יום במקדש¹⁶:

1. הפיס הראשון – תרומת הדשן (ומי שזכה בה היה מסדר גם את המערכה ומעלה שני גזרי עצים למזבח).
2. הפיס השני – שחיטת התמיד וזריקת דמו, דישון המזבח הפנימי, דישון המנורה והעלאת איברי התמיד לכבש (הכוהן שזכה בפיס היה שוחט את התמיד, הכוהן שלימינו היה זורק את הדם, וביתר העבודות, כולל העלאת איברי התמיד לכבש על ידי חמישה כוהנים, היו זוכים שאר הכוהנים שלצד ימין).
3. הפיס השלישי – הקטרת הקטורת.
4. הפיס הרביעי – העלאת האיברים מהכבש למזבח.

האם פייסות אלו נהגו גם ביום הכיפורים? בעניין זה נחלקו הראשונים. ר' זרחיה הלוי, בעל המאור, כתב (א ע"א בדפי הרי"ף ליומא):

אותו" הוא המקור לחיוב עבודת התמידים והמוספים בכוהן גדול ביום הכיפורים? האחרונים עמדו על קושי זה בניסוחים שונים, ורבים ציינו את התמיהה ולא השיבו תשובה (רש"ש, חשק שלמה ושאף כתב: "ומצוה ליישב"), זכרון שארית יוסף, ועוד). וצריך עיון.

15. ש' ליבוביץ' ("הפייסות ביום הכיפורים – ההלכה והפיוטים", עלון שבות, גיליון 134), עמד על מחלוקת הראשונים בעניין, ועל השתקפותה בפיוטים השונים שבסדר העבודה.

16. מטרת הפייסות היא כדי "להרגיש כל העזרה, שנאמר: 'אשר יחדיו נמתיק סוד, בבית אלהים נהלך ברגש'" (יומא כד ע"ב), ובירושלמי (שם פ"ב ה"א) אמרו: "כדי לעשות פומפי (=פומבי) לדבר".

והוי יודע כי בעלי הקרובו"ת¹⁷ שהכניסו בפיוטיהן בסדר עבודת היום ארבעה פייסות טעו כולן במשנתנו, ולא הבינו כי הפייסות החשובים במשנתנו לשאר ימות השנה הם ולא ביום הכיפורים, לפי שכל עבודת היום אינה כשרה אלא בכהן גדול.

לעומתו כתב הרמב"ן במלחמות השם (שם):

גם בעיני יפלא, אבל אף בסדר עבודת הבבלי אשר מימי רבותינו כתוב בו פייסות, וכן בדברי הפייט הראשון ר' אליעזר ברבי קליר ובקרובות הגאונים... ואי אפשר שיטעו כל רבותינו ואבותינו ולבעל המאור הזה לברו נתנה חכמה ואין לזרים אתו. ונתתי לבי לדרוש ולתור היאך שנו זה הפרק בסדר יומא, שהוא אמור על הסדר, והכא בזה הפרק אין בו דבר מסדר היום כלל. ועוד, היאך שנו אותו סתם ולא פירשו שהדברים אמורים בשאר הימים חוץ מן יום הכיפורים. ולפיכך נראה לי כי יש שם פייסות לעולם, ואפילו ביום הכיפורים, והם שנויות במשנתנו...

לכאורה אפשר להסביר את מחלוקת הרמב"ן ובעל המאור כך: בעל המאור סובר כשאר הראשונים שהזכרנו לעיל, שכל עבודות היום, גם הקבועות, נעשות מן התורה בכוהן גדול בלבד, וממילא אין מקום לפייסות. והרמב"ן סובר, וכשיטתו לעיל, שרק עבודות היום המיוחדות נעשות מן התורה בכוהן גדול בלבד, ולכן סובר שחכמים לא ביטלו את הפייסות לגמרי. אולם הבנה כזו אינה הכרחית כלל, ולשיטת הרמב"ן ייתכן שהיא אפילו בלתי אפשרית, וכמבואר לקמן.

גם לדעת בעל המאור ייתכן שרק עבודות היום המיוחדות נעשות מן התורה בכוהן גדול, אך כיוון שמדרבנן לכל הדעות כוהן גדול עושה

17. 'קרובות' הן הפיוטים המיוחדים לחגים ולמועדים, נקראים 'קרובות' מפני שאמר אותם הש"ץ שהיה קרב לתיבה. בעקבות הגיית 'ת' בדומה לסיומת es בצרפתית – השתרש השיבוש 'קרובין'. והבית יוסף (או"ח סי' סח) כתב: "ושמעתי כי הוא ראשי תיבות: קול רנה וישועה באהלי צדיקים".

גם את העבודות הקבועות – הרי שאין מקום לפייסות. אפשר לנמק זאת בשלוש דרכים:

1. ייתכן שעצם קיום הפייסות פוגע במעמד הכוהן הגדול, שכן הפיס מערער את היות הכוהן הגדול הדמות המרכזית בעבודת היום. סברה זו בוודאי מבארת את שיטת בעל העיטור (סדר עבודת יום הכיפורים, מהד' רמ"י קח, א), שכתב: "ונראה שלא היה פיס ביום הכיפורים, אלא כהן גדול נותן לאוהבו או לקרובו", ואף שבעל המאור ודאי חולק על האפשרות לתת את העבודות לאוהביו של הכוהן הגדול, מכל מקום ייתכן שאף הוא מסכים שהבעיה היא בעצם קיום הפייסות, אלא שלדעתו, כיוון שבטלו הפייסות – נעשות כל העבודות בכוהן גדול, ולא באחר ואפילו הוא קרוב¹⁸.

2. ייתכן שהבעיה אינה בפייסות אלא בתכליתם. דהיינו שאם כוהנים אחרים עובדים באותו יום הרי זה פוגע במעמד הכוהן הגדול, לפחות מדרבנן. במשנה (פ"ד מ"ד) אמרו: "בכל יום כהנים עולין במזרחו של כבש ויורדין במערבו, והיום כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע", לשון יחיד, היינו רק הכוהן הגדול עולה¹⁹. ופירש"י (שם מג ע"א): "והיום כהן גדול מראה כבודו וחיבתן של ישראל שהוא שלוחן". ייתכן שכבודו של הכוהן הגדול וחיבתן של ישראל בא לידי ביטוי כשהכהן הגדול בלבד עובד ביום הכיפורים.

3. גם לשיטת הרמב"ן במלחמות לא היו מבצעים את הפייסות כדרכם בכל יום, שהרי הכול מודים שהכהן הגדול היה עושה את עבודות התמיד, הקטורת וכו', וכדלהלן. והרמב"ן עצמו כותב אילו פייסות היו, ולדעתו בתרומת הדשן היו מפייסים שהרי היא עבודת לילה, וכן שאר עבודות ההכנה כמו סידור עצים ודישון המנורה כמבואר

18. והמהרי"ל הלכות יום כיפור (אות כג) בשם מהר"י סג"ל כתב שהפיוטים 'אמיץ כח' ו'אתה כוננת' נחלקו במחלוקת זו, אם היו פייסות ביום הכפורים או שכל העבודות נעשו בכוהן גדול.

19. אמנם הב"ח (שם מג ע"ב), בעקבות הרמב"ם (הלכות עבודת יום הכפורים פ"ב ה"ה), גורס: "והיום עולין באמצע ויורדים באמצע". והרמב"ם כתב: "בכל יום כהנים עולים במזרחו של כבש ויורדין במערבו והיום עולים באמצע ויורדין באמצע לפני כהן גדול כדי להדרו".

לקמן. ממילא אפשר להסביר שבעל המאור סבר שכיוון שלא היו יכולים לעשות את הפייסות לפי הסדר הרגיל, ולא מצאנו בשום מקום שיש סוג אחר של פייסות – ממילא משמע שלא היו כלל פייסות.

אמנם גם הרמב"ן מודה שמן התורה הכוהן הגדול היה מקריב את הקרבנות ועושה את העבודות הקבועות (אמנם הריטב"א הציע את שיטתו בדרך אחרת). הרמב"ן דן בכל פיס לגופו, ומסביר שבכל פיס היו מפייסים על העבודות שהיו נעשות בכוהן הדיוט ביום הכפורים, ולדעתו אין לפייס קן מנחה כללי, אלא כולו נועד לפרטי העבודות, ועבודה שנעשית יש לה פיס, ועבודה שאינה נעשית אין לה פיס. המניע לכל מאמצו של הרמב"ן הוא מפני ש"אי אפשר שיטעו כל רבותינו ואבותינו" בעלי הפיוטים, וכן, "היאך שנו אותן סתם ולא פירשו שהדברים אמורים בשאר הימים, חוץ מן יום הכיפורים?".

על מנת לעמוד על שיטת הרמב"ן יש לבחון כל פיס לגופו.

ב. הפיס הראשון – תרומת הדשן

במשנה (תחילת פרק שני ביומא) מבארים מדוע תיקנו את הפיס הראשון: תרומת הדשן, ובגמרא (שם כב ע"א) אמרו ש"מי שזכה בתרומת הדשן – זכה בסידור מערכה ובשני גזרי עצים".

בניגוד ליתר הפייסות, לדעת הרמב"ן פיס זה נהג ביום הכפורים כבכל יום, "הואיל והוא כשר קודם חצות – אינו עבודת יום הכיפורים אלא עבודת לילה, ואינו בכהן גדול כלל, שלא נתנו לכהן גדול אלא עבודת היום".

יסוד דברי הרמב"ן בסוגיית הגמרא בראש פרק שני, שם ביארו מדוע החליטו להפיס על עבודה זו:

מעיקרא סבור, כיון דעבודת לילה היא לא חשיבא להו ולא אתו, כיון דחזו דקאתו ואתו לידי סכנה – תקינו לה פייסא.

חיוב כוהן גדול בעבודת יום הכיפורים

כלומר, הפיס נתקן כדי למנוע סכנת ריב ופגיעה בכוהנים²⁰. אלא שבתחילה סברו שלא יבואו לריב על תרומת הדשן, מפני שהיא "עבודת לילה", ופירש רש"י: "לא חשיבא ליה לכהנים", כיוון שראו שכוהנים רבים רוצים להשתתף בו – תיקנו פיס. בגמרא הקשו מהעלאת איברים ופדרים, שגם לה תיקנו פייסות, אף על פי שהיא עבודת לילה; ותירצו: "סוף עבודה דיממא היא". ושוב חזרו לדון בתרומת הדשן:

האי נמי תחלת עבודה דיממא היא, דאמר ר' יוחנן: קידש ידידו לתרומת הדשן, למחר אין צריך לקדש, שכבר קידש מתחילת עבודה!

מדברי ר' יוחנן משמע שתרומת הדשן היא תחילת עבודת היום, אך בגמרא דחו הבנה זו מפני שייתכן שאפשר להבין אחרת את דבריו:

אימא, שכבר קידש מתחילה לעבודה.

ולפי הסבר זה אין לראות את תרומת הדשן כתחילת עבודת היום אלא כעבודת לילה. על פי מסקנת הגמרא ביסס הרמב"ן את שיטתו. ייתכן שבעל המאור, נוסף למה שהעלינו לעיל בשיטתו, חולק גם בנקודה זו על הרמב"ן. ויטען כי אף שבגמרא הגדירו את תרומת הדשן כעבודת לילה, הרי לכל הדעות יש לה זיקה לעבודות היום, שהרי אם קידש את ידידו לתרומת הדשן בלילה אינו צריך לקדש שוב ידידו ורגליו לעבודות היום. ומכיוון שיש לה זיקה לעבודות היום, וכל מטרתה להכשיר את עבודות היום – הרי שלעניין הפיס יש לדון אותה כעבודת היום, ולכן ביום הכפורים שכל העבודות היו בכוהן גדול – אין מפייסים עליה.

20. כמבואר במשנה שם: "מעשה שהיו שניהם שוין ורצין ועולין בכבש, ודחף אחד מהן את חברו, ונפל ונשברה רגלו, וכיון שראו בית דין שבאין לידי סכנה – התקינו שלא יהו תורמין את המזבח אלא בפייס", וביתר חריפות בגמרא (כג ע"א): "מעשה בשני כהנים שהיו שניהם שוין ורצין ועולין בכבש, קדם אחד מהן לתוך ארבע אמות של חברו, נטל סכין ותקע לו בלבו".

תכונת מיוחדת זו שבתרומת הדשן, שיש לה שייכות לעבודות הלילה ולעבודות היום, מיישבת את קושיות הרמב"ן (וראה גם תוספות שם כא ע"א ד"ה משום) שגם אם הכוהן הגדול מרים את תרומת הדשן, הרי שהיא מחייבת קידוש ידיים ורגליים לפניה, ואם כן מספר הטבילות והקידושין גדל ליותר מחמש, ובניגוד לברייתא שהזכרנו לעיל: "חמש טבילות ועשרה קידושין טובל כהן גדול ומקדש בו ביום". וכדברי הגרי"ד (שם עמ' מד):

העובדה שתרומת הדשן סוללת את הדרך לקראת עבודת היום מספקת כדי להצריך כהן גדול לתרומה זו ביום הכיפורים לדעת בעל המאור. אך קיום של עבודת היום ממש אין כאן, היות שהיא מתבצעת בלילה, וממילא שאין למנות קידוש ידים ורגליים דתרומה זו במניין טבילות וקידושים דיום הכיפורים.

יש לציין כי רק בסוגיה הנזכרת דחו בגמרא את הגרסה שבדברי ר' יוחנן: "שכבר קידש מתחילת עבודה", ברם במקומות אחרים הוזכרו דברי ר' יוחנן כפשוטם וללא תיקון, ומהם משמע לכאורה שתרומת הדשן נחשבת עבודת יום. במקום אחר (שם כז ע"ב) הביאו בשם ר' יוחנן שזר שסידר את המערכה חייב, והקשו: "וכי יש לך עבודה שכשירה בלילה ופסולה בזו?" ודחו קושיה זו: "והרי תרומת הדשן!", שהיא עבודה שכשירה בלילה ופסולה בזו, וחזרו ודחו: "תחלת עבודה דיממא היא, דאמר ר' אסי אמר ר' יוחנן: קידש ידיו לתרומת הדשן...". והראשונים שם העירו שסוגיה זו חלוקה מהסוגיה לעיל שם (כב ע"א), וסבורים בה כי תרומת הדשן היא עבודת יום, ובניגוד לשיטת הרמב"ן²¹. והעיר הריטב"א שם (ד"ה שכבר קידש) שהתירוץ בגמרא שם (כב ע"א) הוא "שינויא דחיקא... וליתיה אלא ללישנא קמא". כך גם משמע בהמשך הסוגיה שם (כח ע"א), ובעיקר בסוגית הירושלמי

21. בתוספות הרא"ש שם (ד"ה שכבר) כתב: "תרומת הדשן לא שייכא ליום שלפניו, והיא תחלת עבודה לצורך היום, והרמת הדשן מכשרת המערכה להקטרת היום, כמו תרומה שמכשרת השירים, הילכך חשיבא תחלת עבודה דיממא". יש להעיר כי דברי התוספות ישנים שם משובשים, ויש להבינם על פי דברי תוספות הרא"ש אלו.

חיוב כוהן גדול בעבודת יום הכיפורים

(פ"א ה"ח), שם הביאו את דברי ר' יוחנן כפשוטם: "תרומת הדשן תחילת עבודה של מחר היא".

מקור נוסף העוסק בעניין תרומת הדשן ביום הכיפורים הוא דברי הגמרא שם (כ ע"ב), שם משמע כבעל המאור, שאף תרומת הדשן הייתה נעשית בכוהן גדול. שם אמרו שביום הכיפורים מקדימים לתרום את הדשן מחצות (ולא מזמן קריאת הגבר כבכל יום), משום "דאיכא חולשא דכהן גדול", ופירש רש"י: "שהרי עליו לברו הוא מוטל, צריך להשכים יותר".

הראשונים הסבירו את דברי הגמרא לפי שיטת הרמב"ן בשתי דרכים:
1. ריב"א (כ ע"ב בתוספות ד"ה משום) שינה את הגרסה ל"דאיכא חולשא דכהן", היינו כל כוהן.

2. ר"י (שם) והרמב"ן במלחמות כתבו שאין הכוונה להקל על עבודת הכוהן הגדול, אלא להאריך את זמן היום, "דלהכי מקדמי לתרום ולסדר מערכה ולסלק האברים שלא נתעכלו, כדי שימצא כהן גדול מזומן כל מה שצריך מיד כשיעלה עמוד השחר קודם שיהיה רעב וחלש" (לשון ר"י).

ג. הפיס השני – קרבן התמיד ודישון המזבח והמנורה

כאמור, הפיס השני כלל את עבודות התמיד, דישון המזבח והמנורה והעלאת האיברים לכבש המזבח. לגבי חלק מהעבודות, אין ספק שהכוהן הגדול היה מבצען, שהרי משנה מפורשת היא (פ"ג מ"ד):

הביאו לו את התמיד, קרצו ומירק אחר שחיטה על ידו, קבל את הדם וזרקו, נכנס להקטירה... ולהיטיב את הנרות, ולהקריב את הראש ואת האברים.

ואכן הרמב"ן סובר שהפיס השני נעשה רק בעבודות שהמשנה לא מציינת אותן:

הפיס השני – רוב בעלי הקרובות פירשוהו ואמרו בו: מי מדשן המזבח הפנימי ומי מדשן את המנורה. ולא כתבו בו מי השוחט, ולא מי זורק,

ולא מי מעלה איברים לכבש, מפני ששחיטת התמיד, אף על פי שלא מצינו שחיטה שפסולה אפילו בזה, מכל מקום אינה נעשית אלא בכהן גדול שהוא מסדר היום. ואין צריך לומר, אפילו זריקה והעלאה שאינן כשירות אלא בו, שאין להם פיס כלל.

כלומר, לשיטת הרמב"ן, בפיס השני נכללו רק דישון המזבח הפנימי ודישון המנורה, שהמשניות ביומא לא כתבו שהכהן הגדול היה עושה אותם. כעת אפשר לדון באופיין של עבודות אלו, ומדוע אין צורך שהכהן הגדול יעשה אותן.

1. בעניין דישון המזבח הפנימי אפשר להעלות כמה אפשרויות להסבר שיטת הרמב"ן:

א. הרמב"ן עצמו כתב: "דישון המזבח הפנימי אינה עבודת יום אלא עבודת לילה, דומיא דהרמת דשן בחיצון... אלא מפני שהיא עבודה קלה לא רצו חכמים להטריח עליה לדשן בלילה, והתקינו שתהא נעשית ביום". לפי דרך זו יש להתייחס לדישון המזבח הפנימי כמו לתרומת הדשן שבה עסקנו לעיל. באופיו – הדישון הוא עבודת לילה, אלא שהוא נמנה בסידור המערכה כחלק מעבודות היום²², וזה מפני שעבודה זו היא "עבודה קלה".

ב. הרמב"ן עצמו מעלה אפשרות נוספת להסביר מדוע כל כוהן יכול לדשן את המזבח הפנימי: "שעיקר דישון נראה שהוא מדבריהם, שאין לו עיקר מן התורה". הבנתו – מחודשת היא. שכן מכמה מקומות משמע שדישון המזבח הפנימי הוא מן התורה:

(1) במשנה במעילה (פ"ד מ"ד): אמרו: "דישון המזבח הפנימי והמנורה – לא נהנין ולא מועלין", ואמרו בגמרא (יב ע"א): "בשלמא מזבח החיצון דכתיב ביה: 'ושמו אצל המזבח'; מזבח הפנימי מנלן? אמר ר"א דאמר קרא: 'והסיר את מוראתו בנוצתה', אם אינו ענין למזבח החיצון, תנהו ענין למזבח הפנימי". ואף

22. כמבואר בגמרא (שם לג, ע"א): "אביי מסדר מערכה משמיה דגמרא... וסידור שני גזירי עצים קודם לדישון המזבח הפנימי, ודישון המזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות".

חיוב כוהן גדול בעבודת יום הכיפורים

שרש"י שם פירש שהלימודים נאמרו לעניין דין מעילה, התוספות (ד"ה בשלמא) דחו פירוש זה, ולשיטתם השאלה היא מהיכן למדנו שיש דישון למזבח²³, משמע אפוא שדישון המזבח הפנימי הוא מן התורה.

(2) בירושלמי יומא (פ"ב ה"ב) אמרו: "מניין לדישון מזבח הפנימי? 'והזה עליו והקטיר', מה הזייה בגופו אף הקטרה בגופו", ומשמע שהדישון הוא מן התורה.

הגרי"ד (שם עמ' מח) תירץ בשם אביו שהרמב"ן מודה שעיקר הדישון הוא מן התורה, אך סובר שמן התורה לא צריך לדשן את המזבח בכל יום אלא לפרקים בלבד²⁴.

ג. כיוון אחר כתב במקדש דוד (סי' כד, עבודת יום הכיפורים, סע' א): "ונראה מזה שכל עבודה שהיא בשאר ימות השנה בשניים – אף ביום הכיפורים עבדינן בשניים...". כלומר יש שני סוגים של עבודות שנעשות בריבוי כוהנים:

(1) ריבוי הכוהנים בהקרבת התמיד, שאותו עושים שלושה עשר כוהנים – מטרת הריבוי היא כדי שכוהנים רבים יזכו להיות שותפים בהקרבה, אך לעצם הריבוי אין משמעות עצמית, ועל כן ביום הכיפורים הכול נעשה על ידי הכוהן הגדול.

(2) ריבוי הכוהנים בעבודת דישון המזבח הפנימי ווהמנורה – טעם הריבוי הוא כדברי הירושלמי (פ"ב ה"א): "לעשות פומפי (=פומבי) לדבר". ריבוי הכוהנים היה לצורך עבודת המקדש,

23. כך פירשו גם רבנו גרשום (שם יא ע"ב) והתוספות ביומא (נט ע"ב ד"ה והרי), וכן משמע בירושלמי יומא (פ"ב ה"ב), בשיטת ר' פדת בשם ר' לעזר.

24. הרמב"ן מביא ראיה לדבריו שדישון המזבח הפנימי לא היה נעשה בכוהן גדול, שהרי הדישון היה נעשה בין שחיטת התמיד לזריקת דמו, ובזמן הדישון היה צריך הכוהן הגדול לתת את הדם לממרט כדי שלא יקרוש, כמו ששנינו לגבי זריקת דם הפר. ומכיוון שנתנית הדם לממרט לא הוזכרה אלא לגבי דם הפר, מוכח שהכוהן הגדול זרק את דם התמיד מיד לאחר שחיטתו, ודישון המזבח הפנימי נעשה בכהן הדיוט. והקשה הגרי"ד (שם עמ' מו), והרי מפורש במנחות (כא ע"א) שקרישת הדם אינה פוסלת בחטאות חיצוניות, ומן הסתם הוא הדין אף בשאר הקרבנות, ואם כן מובן מדוע נתנית הדם לממרט הוזכרה רק לגבי דם הפר, שהיא חטאת פנימית, ולא לגבי דם עולת התמיד. עיין שם שתירץ בדוחק וכתב שהדבר צריך תלמוד.

כדי שהעבודה תעשה בפומבי ובעסק גדול. ולכן אין חוששים לאיסור ביאה ריקנית למקדש, ולמרות שאפשר שכוהן אחד יעשה את העבודה – משתמשים בשניים. וכיוון שדישון המנורה היה נעשה ביום הכיפורים בכוהן הגדול, ממילא דישון המזבח הפנימי היה נעשה בכוהן אחר.

2. דישון המנורה. הרמב"ן טען שגם דישון המנורה לא היה נעשה בכוהן גדול, ולדבריו יש לחלק בין שני מושגים: דישון המנורה והטבת הנרות. דישון המנורה הוא "הסרת הפתילות שכבו וכל השמן שבנר" (ראה מנחות פח ע"ב), ונמצא ש"דישון זה של מנורה דומה לדישון המזבח הפנימי, והוא הדין והוא הטעם, שמפני שאינה עבודה אלא מכשירי עבודה – מפני כך לא הצריכן הכתוב לכהן גדול". אולם הטבת הנרות, נתינת שמן ופתילות אחרות, כשרה רק בכוהן גדול, כפי שאמרו במשנה (יומא פ"ג מ"ד): "נכנס להקטיר קטורת של שחר ולהיטיב את הנרות". וביאר הגר"ד (שם עמ' מח) שדישון המנורה הוא צורך המנורה, דהיינו לשמור עליה נקייה כדי לאפשר את ההדלקה בה, ולפיכך הדישון הוא רק מכשירי עבודה, ברם הטבת הנרות נעשית בנרות עצמן והיא עבודה ממש, ולכן ביום הכיפורים אינה כשרה אלא בכוהן גדול²⁵.

בהמשך הקשה הרמב"ן:

ואם תשאל, מפני מה לא אמרו שידשן כהן גדול מאחר שהוא מטיב, כמו שעושין בכל יום שהמדשן הוא מטיב, כדאיתא בסדר התמיד?

ותירץ:

25. שיטה זו אינה מקובלת על כל הראשונים. רש"י בובחים (ק"ב ע"ב בד"ה המטיב את הנרות) כתב: "מדשן את המנורה בבקר" (כך משמע גם מדבריו בסנהדרין פג ע"א ד"ה לא משום זרות). כך משמע גם מתוספות (מעילה יא ע"ב – יב ע"א ד"ה בשלמא), שציינו שהפסוק "בהיטיבו את הנרות" מוסב על דישון. וכן כתב הרשב"א בתשובה (חלק א סי' שט). ויש להעיר כי שיטת הרמב"ם (הלכות תמידין ומוספין פ"ג הי"ב) היא ש"הדלקת הנרות היא הטבתם", וראה גם בדבריו בהלכות עבודה יום הכפורים פ"ב ה"ב, ובראב"ד שם.

חיוב כוהן גדול בעבודת יום הכיפורים

אין זו שאלה, שלא דיו מה שהטילה עליו תורה, אלא שנטיל עליו עבודות אחרות?!

משמע שהטבת הנרות היא "מה שהטילה עליו תורה", ומוכח שוב שלדעת הרמב"ן כאן, ובניגוד לשיטתו המובאת בריטב"א, כל עבודות היום, אף בעבודות הקבועות שאינן מיוחדות ליום הכיפורים, הם חובת הכוהן הגדול מן התורה, וכפי שהזכרנו לעיל.

ה. הפיס השלישי – הקטורת

לגבי הקטורת מפורש במשנה (שם):

נכנס להקטיר קטורת של שחר.

כיצד אפשר לקיים את הפיס השלישי (משנה שם פ"ב מ"ד): "חדשים לקטרת באו והפיס²⁶?" והלוא הכוהן הגדול מקטיר את הקטורת! הרמב"ן כתב שהפיס נועד כדי לבחור כוהן שיסייע בהקטרה ויאחז במחתה, שהרי במשנה בתמיד (פ"ה מ"ד-מ"ה) מתוארת עבודתם המשותפת של "מי שזכה בקטרת" ו"מי שזכה במחתה". אמנם, היה פיס אחד לשתי העבודות, ו"מי שזכה בקטורת אומר לזה שעל ימינו: 'אף את למחתה'. נמצאתה אומר: שני כהנים היו מתברכין בכל פעם" (ירושלמי יומא פ"ב ה"ג). וביום הכיפורים, אף שאת הקטורת היה מקטיר הכוהן הגדול – עדיין יש טעם להפיס על המחתה.

הרמב"ן מדגיש שכל זה דווקא בקטורת שבכל יום, ברם בקטורת המיוחדת ליום הכיפורים, שמכניסה לפני ולפנים, הכוהן הגדול בלבד היה נכנס ומבצע את שתי הפעולות. כך מפורש בתוספתא (מסכת יומא פ"ב ה"א):

26. בגמרא (שם כו ע"ב) ביארו שלפיס הקטורת ניגשו רק כוהנים שעדיין לא זכו בה, "מעולם לא שנה אדם בה", והטעם "מפני שמעשרת", שנאמר "ישימו קטורה באפך... ברך ה' חילו" (דברים ל"ג, י-יא).

בכל יום שני כהנים נכנסין, אחד בכף ואחד במחתה; היום נוטל את המחתה בימינו ואת הכף בשמאלו. במי דברים אמורים? בקטרת שלפני ולפנים, אבל בקטרת של מזבח הזהב הרי הוא קטרת של שאר ימות השנה.

סברה זו מתחזקת לאור סברתו של המקדש דוד שהזכרנו לעיל, שעבודה שביסודה נעשית בשניים – אף ביום הכיפורים מתבצעת בשניים. וכיוון שבכל השנה הקטרת הקטורת הייתה נעשית בשני כהנים – אף ביום הכיפורים יש חשיבות "לעשות פומבי לדבר", וכדלעיל.

ה. הפיס הרביעי – העלאת האיברים למזבח

גם כאן, לכאורה, מפורש במשנה (יומא פ"ג מ"ד):

נכנס להקטיר... ולהקריב את הראש ואת האברים.

כדי ליישב את מציאותו של הפיס הרביעי גם ביום הכיפורים נדחק הרמב"ן להסביר שמדובר באיברים שנותרו מערב יום הכיפורים, ומסדרים אותם על המערכה הרביעית של איברים ופדרים, וכשיטת ר' מאיר (שם מה ע"א). ואפילו לדעת חכמים שם, שסוכרים שאיברי חול אינם קרבים ביום הכיפורים, מכל מקום "משכחת לה בשל אחר השבת, דחלבי שבת קרבים ביום הכפורים, והעלאה זו עבודת לילה היא, או סוף של יום שעבר, ואינה מסדר היום, והיא צריכה פיס, כרמפורש (שם כב ע"א): 'והרי אברים ופדרים דעבודת לילה היא, ותקינו לה רבנן פייסא'²⁷.

הבעיה בהעמדה זו היא שההלכה היא כר' עקיבא (שבת קיד ע"א), שחלבי שבת אינם קרבים ביום הכיפורים (ראה רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פ"א ה"ז). לכן כתב בתוספות יום טוב (פ"ב מ"ב) הסבר אחר: "דפיס הרביעי היה לשיושיו האברים לכהן גדול, והכהן הגדול זרקן ומעלן למערכה, וכדתנן בסוף תמיד נשחט, שכך דרכו של כהן גדול בכל

27. ואמרו בגמרא שם: "סוף עבודה דיממא היא".

יום כשרוצה להעלות האיברים, וכך היו עושין גם ביום הכיפורים משום כבודו וגדולתו²⁸.

סיכום

סקרנו את המקורות המרכזיים שדנו בתפקידו המרכזי של הכוהן הגדול ביום הכפורים במקדש. ראינו שיש שצמצמו את תפקידו ויש שהרחיבוהו. ראינו שהנגזרת של מחלוקת זו היא ההבנה של הפייסות ביום הכפורים. "ואל מלך יושב על כסא רחמים, יזכנו לראות בבניין בית עולמים, ואז תדע דברי מי קיימים" (הרמב"ן בסוף דבריו).

28. לא עמדנו כאן על שיטת הרמב"ם בעניין הפייסות. בראש פרק ד מהלכות עבודת יום הכפורים כתב הרמב"ם: "מפיסין לתרומת הדשן ומסדרין את המערכה ומדשנין את המזבח כדרך שעושין בכל יום על הסדר שביארנו, עד שיגיעו לשחיטת התמיד". נמצא, שלדעת הרמב"ם הפיס הראשון התקיים כרגיל, ולאורה משמע שפייסו גם לדישון המזבח, וכעין דברי הרמב"ן. בהמשך דבריו הרמב"ם לא הזכיר פייסות, ובעניין הקטורת משמע מדבריו (שם פ"ב ה"ה) שהכוהן הגדול היה גם חותה בגחלים, כמו בקטורת שלפני ולפנים, ובניגוד לדעת הרמב"ן (כן כתב בגחלי אש סי' כה אות א).

לגבי חלק מהעבודות יש מקום לדון: בעניין דישון המנורה נקט הרמב"ם בלשון "ומטיב את הנרות", וגם כאן ייתכן שהוא מקבל את חילוקו של הרמב"ן בין דישון המנורה והטבת הנרות (אך אפשרות זו צ"ע מדבריו בהלכות תמידין פ"ג הי"ב ושם הי"ז, שם מפורש שהטבה לחוד ודישון לחוד). ואף עניין להעלאת האיברים לכבש, בפיס השני, כתב הרמב"ם רק "ומקטיר איברי התמיד", נמצא שלשיטתו ייתכן שהעלאה הייתה נעשית בכוהן הדיוט (עיין בערוך השולחן העתיד, קדשים סי' קנז ס"ט). והדברים צריכים תלמוד.